

WINTERWERP PROTIV NIZOZEMSKE

Presuda od 24. listopada 1979.

NEZVANIČNI SAŽETAK I POVIJEST PREDMETA

A. Osnovne činjenice

U svibnju 1968. godine, po hitnom postupku, g. Winterwerp je poslan u psihijatrijsku bolnicu na tri tjedna po uputi načelnika Amersfoort-a; ovo lišavanje slobode je produžio javni tužitelj. U lipnju, na zahtjev njegove supruge, lokalni Okružni sud je izdao privremenu mjeru kojom nalaže njegovo prisilno lišavanje slobode na šest mjeseci. Na dalji zahtjev njegove supruge, te po naknadnom zahtjevu javnog tužitelja, nalozi za lišavanje slobode su izdavani jednom godišnje od strane Regionalnog suda.

Prije izdavanja brojnih naloga, g. Winterwerp nije bio obaviješten da su postupci bili u tijeku. Nije imao ni priliku, bilo osobno ili putem zastupnika, braniti se pred sudom ili pobijati medicinske nalaze na kojima su sudovi zasnivali svoje odluke.

G. Winterwerp je četiri puta zahtijevao otpust. 1969. godine Regionalni sud je odbio zahtjev nakon saslušanja pacijenta 1971, 1972. i 1973. godine javni tužitelj je sam odbacio zahtjev zbog nedostatka izgleda na uspjeh, ne dostavljajući ga Regionalnom sudu na odluku.

G. Winterwerp je automatski izgubio sposobnost upravljanja svojom imovinom jer je bio pritvoren u psihijatrijskoj bolnici. Njegovom imovinom upravlja zastupnik koga je 1971. godine imenovao Regionalni sud.

B. Postupak pred Komisijom za ljudska prava

Predstavka g. Winterwerp-a, podnesena Komisiji 13. prosinca 1972. godine, proglašena je prihvatljivom 30. rujna 1975. godine.

U svom izvješću usvojenom 15. prosinca 1977. godine, Komisija je iznijela jednoglasno mišljenje da je došlo do povrede članka 5 stavka 4, a ne članka 5 stavka 1. Komisija je smatrala da se, u ovim okolnostima, ne treba izjašnjavati u pogledu navodne povrede članka 6. stavka 1.

Komisija je predmet uputila Sudu 9. ožujka 1978. godine, a Vlada Nizozemske 21. travnja 1978. godine.

IZVOD IZ PRESUDE

PRAVO

I. O NAVODNOJ POVREDI ČLANKA 5. STAVKA 1.

35. Nije sporno da je od 1968. godine, izuzev nekoliko prekida, podnositelj predstavke bio lišen slobode prema Zakonu o mentalno oboljelim licima (vidi gore stavke 23. do 31.). On tvrdi da je žrtva povrede članka 5. stavka 1. koji, u dijelu bitnom za ovaj predmet, glasi:

“Svatko ima pravo na slobodu i sigurnost ličnosti. Nitko ne smije biti lišen slobode izuzev u niže navedenim slučajevima i u sukladno zakonom propisanim postupkom:

...

(e) zakonito lišenje slobode . . . mentalno oboljelih osoba...;

A. “Zakonito pritvaranje mentalno oboljelih osoba”

36. G. Winterwerp, prije svega, tvrdi da njegovo lišenje slobode nije bilo sukladno zahtjevu iz stavka “zakonito pritvaranje mentalno oboljelih osoba”. Ni Vlada niti Komisija se ne slažu s ovakvom tvrdnjom.

37. Konvencija ne navodi što se podrazumijeva pod riječima “mentalno oboljele osobe”. Ne može se dati definitivno tumačenje ovog izraza: kako je navela Komisija, Vlada i podnositelj predstavke, to je izraz čije se značenje stalno razvija s napretkom istraživanja u psihijatriji, razvija se i povećava fleksibilnost u pristupu, a stav društva prema mentalnim oboljelijima se mijenja, te je sve raširenije veće razumijevanje problema mentalnih pacijenata.

U svakom slučaju, točka (e) članka 5. stavka 1. se očigledno ne može shvatiti u smislu da dozvoljava pritvor neke osobe samo zato što njena stajališta ili ponašanje odstupaju od prevladavajućih normi u određenom društvu. Smatrati drugačije ne bi bilo sukladno tekstu članka 5. stavka 1. koji iznosi iscrpnu listu izuzetaka (vidi presudu Engel i drugi od 8. lipnja 1976. godine, Serija A br. 22, str. 24., st. 57. i presudu Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva od 18. siječnja 1978. godine, Serija A br. 25, str. 74., st. 194.) koji zahtijevaju usko tumačenje (vidi, *mutatis mutandis*, presudu Klass i drugi od 6. rujna 1978. godine, Serija A br. 28, str. 21., st. 42., i presudu Sunday Times od 26. travnja 1979. godine, Serija A br. 30, str. 41., st. 65.). To ne bi bilo niti u skladu s predmetom i svrhom članka 5. stavka 1., tj. osigurati da nitko ne bude lišen slobode na arbitraran način (vidi presudu Lawless od 1. srpnja 1961. godine, Serija A br. 3, str. 52., i gore navedenu presudu Engel i drugi, str. 25., st. 58.). Štoviše, to bi zanemarilo značenje prava na slobodu u demokratskom društvu (vidi presudu De Wilde, Ooms i Versyp od 18. lipnja 1971. godine, Serija A br. 12, str. 36., st. 65., i gore navedenu presudu Engel i drugi, str. 35., st. 82. *in fine*).

38. Kao što Konvencija ne daje definiciju "mentalno oboljelih osoba", tako ni zakonodavstvo Nizozemske ne definira "mentalno oboljele osobe" (krankzinnige); zakonodavstvo predviđa osnove za prijem takvih osoba u psihijatrijsku bolnicu (vidi stavak 11. gore). Tako je moguće podnijeti zahtjev za privremeni pritvor "mentalno bolesne osobe", bilo u njenom interesu ili u interesu javnog reda; mora postojati medicinski nalaz da je određena osoba "u stanju mentalne bolesti i da je neophodno ili poželjno liječiti je u psihijatrijskoj bolnici" (odjeljci 12. i 16. Zakona; stavak 13. gore). Okružni sud izdaje nalog za privremeni pritvor ukoliko nađe da je ovo adekvatno utvrđeno. (odjeljak 17 Zakona; stavak 14. gore). Slično, uz zahtjev za nalog o pritvoru, o kojem odlučuje Regionalni sud, mora biti priložen obrazložen nalaz odgovornog liječnika da je neophodno ili poželjno za pacijenta da se podvrgne daljem liječenju u psihijatrijskoj bolnici (odjeljci 22. i 23. Zakona; stavci 16. i 17. gore). Dalje, iz dokaza proizilazi da, prema općoj trenutnoj praksi, nizozemski sudovi nalažu zatvaranje "mentalno bolesne osobe" samo ukoliko je njena mentalna poremećenost takve prirode ili takve težine da izaziva stvarnu opasnost za nju osobno ili za druge; Zakon koji je trenutno pred Parlamentom tiče se "opasnosti od (određenog pojedinca), za druge ili za opću sigurnost osoba i dobara" (vidi gore stavke 11. i 22.).

Imajući u vidu gore navedenu praksu, ne izgleda da je važeći zakon na bilo koji način neusklađen s izrazom "mentalno oboljele osobe" u kontekstu Konvencije. Sud stoga smatra da pojedinac koji je pritvoren prema nizozemskom Zakonu o mentalno oboljelim licima u načelu potpada pod okvir članka 5. stavka 1. (e).

39. Sljedeće pitanje koje treba razmotriti je "zakonitost" pritvaranja u svrhe članka 5. stavka 1. (e). Takva "zakonitost" pretpostavlja na prvom mjestu usklađenost s domaćim pravom, a također, kako je potvrđeno člankom 1818, i usklađenost sa svrhom ograničenja predviđenih člankom 5. stavkom 1. (e); to se zahtijeva u pogledu naloga i izvršenja mjera koje se tiču lišenja slobode (vidi gore navedenu presudu Engel i drugi, str. 28., st. 68. *in fine*).

U pogledu usklađenosti s domaćim pravom, Sud ističe da se izraz "zakonito" odnosi kako na procesne tako i na materijalne propise. Tako, tu postoji izvjesno preklapanje ovog izraza s općim zahtjevom na početku članka 5. stavka 1, odnosno poštovanje "zakonom propisanog postupka" (vidi stavak 45. dolje).

Zaista, ova dva izraza odražavaju značenje cilja iz članka 5. stavka 1. (vidi gore stavak 37): u demokratskom društvu prema vladavini prava (vidi presudu Golder od 21. veljače 1975. godine, Serija A br. 18, st. 16-17, točka 34, i gore navedenu presudu Klass i drugi, str. 25, st. 55), nijedan pritvor koji je arbitraran ne može se nikad smatrati "zakonitim".

Komisija isto tako naglašava da ne smije postojati element arbitrarnosti; zaključak koji proizilazi jeste da nitko ne može biti pritvoren kao "mentalno oboljela osoba" u odsustvu medicinskog dokaza koji utvrđuje da je njegovo mentalno stanje takvo da opravdava prisilnu hospitalizaciju (vidi stavak 76. Izvješća). I podnositelj predstavke i Vlada iznose slična mišljenja.

Sud se u potpunosti slaže s ovakvim načinom rezoniranja. Po mišljenju Suda, osim u hitnim slučajevima, određeni pojedinac ne treba biti lišen slobode osim ukoliko se pouzdano ne pokaže da je "mentalno obolio". Prava priroda onog što se mora utvrditi pred nadležnim domaćim organom - stvarna mentalna poremećenost - zahtijeva objektivno medicinsko vještačenje. Dalje, mentalna poremećenost mora biti takve vrste ili stupnja koji zahtijeva prisilno pritvaranje. Štoviše, valjanost kontinuiranog pritvaranja zavisi od trajnosti takve poremećenosti (vidi, *mutatis mutandis*, presudu Stögmüller od 10. studenog 1969. godine, Serija A br. 9, str. 39-40, st. 4. i gore navedenu presudu De Wilde, Ooms i Versyp, str. 43, st. 82).

40. Sud je nesumnjivo nadležan da utvrdi "zakonitost" lišenja slobode (vidi gore navedenu presudu Engel i drugi, str. 29., st. 69.). G. Winterwerp ustvari navodi nezakonitost zbog procesnih nedostataka pri donošenju tri predmetna naloga za pritvor. Ovi navodi se iznose niže u svezi sa blisko povezanim pitanjem usklađenosti sa "zakonom propisanim postupkom" (vidi stavke 44-50). U ovom kontekstu dovoljno je dodati sljedeće: pri odlučivanju treba li neku osobu pritvoriti kao "mentalno oboljelu", domaćim vlastima mora biti priznata određena sloboda odlučivanja jer na prvom mjestu domaće vlasti ocjenjuju predložene dokaze u određenom predmetu; zadatak Suda jeste da odluke tih vlasti razmotri prema Konvenciji (vidi, prije svega, *mutatis mutandis*, presudu Handyside od 7. prosinca 1976. godine, Serija A br. 24, str. 22. i 23, st. 48. i 50, gore navedenu presudu Klass i drugi, str. 23, st. 49. i gore navedenu presudu Sunday Times, str. 36, st. 59).

41. Što se tiče činjenica u ovom predmetu, medicinsko vještačenje dostavljeno sudovima pokazuje u biti da je podnositelj predstavke pokazao šizofrene i paranoične reakcije, da nije bio svjestan svog patološkog stanja i da je, u nekoliko navrata, izvršio neke prilično ozbiljne radnje ne shvaćajući njihove posljedice. Dalje, razni pokušaji njegove postupne rehabilitacije u društvu bili su neuspješni. (vidi gore stavke 24, 27, 29. i 30).

42. G. Winterwerp kritizira medicinske nalaze kao nezadovoljavajuće u svrhu članka 5. stavka 1. (e). Dalje, on se pita je li prvobitna uputa za pritvor od strane načelnika bila zasnovana na psihijatrijskom dokazu.

Po stajalištu Suda, događaji koji su doveli do naloga načelnika u svibnju 1968. godine (vidi stavak 23) su takve prirode da opravdavaju "hitno" pritvaranje, kako je tada bilo predviđeno odjeljkom 14 Nizozemskog zakona. Dok se može osjetiti izvjesno oklijevanje u svezi s potrebom za produženjem pritvora na šest tjedana, ovo razdoblje nije bilo pretjerano da bi se smatralo "nezakonitim". Usprkos kritikama podnositelja predstavke, Sud nema nikakvog razloga sumnjati u objektivnost i pouzdanost medicinskog vještačenja na osnovi čega su nizozemski sudovi, od lipnja 1968. godine pa nadalje, naložili njegov pritvor kao mentalno oboljele osobe. Nema nikakvog pokazatelja da je osporavano lišenje slobode izvršeno u pogrešne svrhe.

43. Sud, prema tome, zaključuje da je pritvor g. Winterwerp-a, za vrijeme svih različitih faza o kojima je riječ, predstavljao "zakonito pritvaranje mentalno oboljele osobe", u smislu značenja točke (e) članka 5. stavka 1.

B. "Sukladno zakonom propisanom postupku"

44. Podnositelj predstavke tvrdi da njegovo lišenje slobode nije izvršeno "sukladno zakonom propisanom postupku". Za podnositelja predstavke ovaj izraz podrazumijeva poštovanje određenih osnovnih načela pravnog postupka, kao što su obavještanje, saslušanje osoba i dozvola da u određenom smislu sudjeluju u postupku kao i da im se dodijeli pravna pomoć. Prema njegovim navodima, ova načela nisu bila poštovana u njegovom predmetu.

Vlada je odgovorila da relevantan postupak po Nizozemskom zakonu, u osiguranju redovnog preispitivanja predmeta od strane nezavisnog sudije koji zasniva svoju odluku na medicinskim nalazima, nesumnjivo ispunjava zahtjeve iz članka 5. stavka 1.

Prema stajalištu Komisije, članak 5. stavak 1. (e), osim potrebe za iznalaženjem neophodnih medicinskih nalaza, obuhvaća potrebu zasnovanosti na domaćem pravu, bez propisivanja minimuma procesnih jamstava.

45. Sa svoje strane Sud smatra da se riječi "sukladno zakonom propisanom postupku" prvenstveno odnose na domaći zakon; one izražavaju potrebu za usklađenošću s relevantnim postupkom iz tog zakona.

Međutim, sam domaći zakon mora biti u skladu s Konvencijom, uključujući opća načela koja su u njoj izražena ili obuhvaćena. Značenje koje ima predmetni izraz je pravedan i odgovarajući postupak, a prije svega nastojanje da bilo koja mjera kojom se neka osoba lišava slobode bude donesena i izvršena od strane nadležne vlasti i ne treba biti arbitrarna. Nizozemski Zakon o mentalno oboljelim osobama (opisan gore u stavcima 11. do 20) zadovoljava ovaj uvjet.

46. Je li postupak propisan Zakonom ustvari poštovan u predmetu podnositelja predstavke je pitanje koje je Sud nadležan ispitati (vidi na primjer, gore navedenu presudu De Wilde, Ooms i Versyp, str. 38.-39., st. 69.-70., i gore navedenu presudu Engel i drugi, str. 28., st. 68. *in fine*). Iako zadatak Suda obično nije preispitivanje poštovanja domaćeg prava od strane domaćih vlasti (vidi presudu Ringeisen od 16. srpnja 1971. godine, Serija A broj 13., str. 40., st. 97.), drugačije je gdje se, kao ovdje, Konvencija poziva izravno na taj zakon; jer, u određenim pitanjima, nepoštovanje domaćeg zakona povlači povredu Konvencije, s posljedicom da Sud može imati i treba koristiti pravo preispitivanja (vidi odluku Komisije o prihvatljivosti predstavke br. 1169/61, X protiv Savezne Republike Njemačke, Godišnjak Konvencije, tom 6, st. 520.-590., na str. 588.).

Međutim, logika zaštitnog sustava Konvencije postavlja granice okvira preispitivanja. Na prvom mjestu, domaća vlast, a posebno sudovi, treba da tumače i primjenjuju domaći zakon, čak i tamo gdje Konvencija "inkorporira" pravila tog zakona: nacionalna vlast ima, po prirodi stvari, posebne ovlasti da rješava pitanja koja proizlaze u svezi s tim (vidi gore navedenu odluku Komisije, *ibid.*; vidi također, *mutatis mutandis*, stavak 40. gore).

47. U pogledu dva pitanja, g. Winterwerp navodi formalne nedostatke u nalogima za pritvor koji su doneseni protiv njega.

48. Prvo, on navodi da su nalozi izdani 23. prosinca 1968. godine i 16. prosinca 1969. godine od strane sudije pojedinca u Regionalnom sudu Utrecht (vidi gore stavke 25. i 26.) bili "neodgovarajući" po nizozemskom pravu. Prema podnositelju predstavke, tom su sudiji dodijeljeni svi predmeti koji spadaju pod odjeljke 22. do 24. Zakona o mentalno oboljelim osobama, što pokazuje da Pravilnik o radu Regionalnog suda Utrecht nije u skladu s člankom 288. (b) Zakona o parničnom postupku, prema kojem se predmet upućuje sudiji pojedincu u zavisnosti od specifične odluke, u svakom pojedinačnom slučaju, od strane vijeća od najmanje tri sudije (vidi stavak 17. gore).

Vlada, pozivajući se na druge propise nizozemskog prava, osporava ovo tumačenje.

Komisija, sa svoje strane, izražava mišljenje da "nalozi za pritvor nisu strani nadležnosti sudije pojedinca" (stavak 80. *in fine* izvješća).

Sud zapaža da je Pravilnik o radu Regionalnog suda Utrecht nalagao donošenje rješenja koje je u ovom predmetu donio taj sud, te da je taj pravilnik bio odobren Kraljevskim dekretom na osnovi preporuke Hoge Raad-a (vidi stavak 17. gore). Pitanje je li sadržaj ovog pravilnika sukladan Zakonu o parničnom postupku pokreće problem nizozemskog prava koje, u nedostatku bilo kojeg precedenta od strane Hoge Raad-a, očigledno ostaje otvoreno za raspravu. Pod ovim okolnostima, Sud nema dovoljno razloga da ustanovi da Regionalni sud Utrecht nije postupao "sukladno Zakonom propisanom postupku".

49. Drugi formalni nedostatak, koji navodi podnositelj predstavke, proizlazi iz činjenice da je nalog za pritvor od 16. prosinca 1969. godine istekao prije nego što je obnovljen 7. siječnja 1971. godine od strane Regionalnog suda Hertogenbosch (vidi gore stavak 27.). Zaključak koji je naveo podnositelj predstavke je dvostruk: prvo, njegovo zadržavanje je postalo nezakonito jer je produženo i poslije propisanog roka; drugo, nalog od 7. siječnja 1971. godine, s obzirom da je neblagovremen, nije bio sukladan Zakonu.

Vlada je u odgovaru argumentirala da, kada javni tužitelj uputi zahtjev za produženje pritvora, raniji nalog ostaje na snazi do odluke Suda. Odjeljak 24 Zakona o mentalno oboljelim licima traži da se zahtjev podnese neposredno prije isteka prethodnog naloga, ali ne propisuje pobliže kada Regionalni sud treba odlučiti (vidi stavak 18. gore). U ovom predmetu, javni je tužitelj podnio svoj zahtjev 14. prosinca 1970. godine, što je u dozvoljenom roku (vidi stavak 27. gore).

Sud prihvaća opće objašnjenje koje je iznijela Vlada. Dalje, u svezi s posebnim činjenicama, nema govora da je zakašnjenje predstavljalo arbitrarno lišenje slobode: vremenski razmak od dva tjedna između isteka ranijeg i izdavanja sljedećeg novog naloga, ne može se ni u kom slučaju smatrati neprimjerenim ili pretjeranim.

50. Prema tome, podnositelj predstavke je bio pritvoren "sukladno zakonom propisanom postupku."

C. Navodno pravo na liječenje

51. G. Winterwerp navodi da članak 5. stavak 1. (e) podrazumijeva, za svaku osobu zatvorenu kao "mentalno oboljelu", pravo na odgovarajuće liječenje kako bi se osiguralo da nije pritvorena duže nego što je apsolutno neophodno. U pogledu njegove situacije, on se žali da su susreti s njegovim psihijatrom bili prekratki i rijetki, te da se njegova terapija pogrešno sastojala od sredstava za umirenje.

Vlada kategorički odbija ove navode.

Sud smatra, kao i Komisija, da pravo mentalno oboljele osobe na liječenje koje odgovara njegovom stanju ne proizlazi kao takvo iz članka 5. stavka 1. (e). Dalje, dokazi ne pokazuju naznake, u svezi s liječenjem, da je došlo do povrede bilo koje druge odredbe Konvencije.

D. Zaključak

52. Sud stoga zaključuje da nije bilo povrede članka 5. stavka 1.

II. O NAVODNOJ POVREDI ČLANKA 5. STAVKA 4.

53. Podnositelj predstavke se također poziva na članak 5. stavak 4. koji propisuje:

"Svatko kome je uskraćena sloboda uhićenjem ili lišavanjem slobode ima pravo uložiti žalbu sudu kako bi sud, u kratkom roku, razmotrio zakonitost lišavanja slobode i ukoliko ono nije bilo zakonito, naložio oslobađanje."

Sud mora ispitati ovu žalbu čak i ako nije nađena povreda stavka 1. (vidi gore navedenu presudu De Wilde, Ooms i Versyp, st. 39.-40., točka 73).

A. U svezi s prvobitnom uputom za pritvor od strane načelnika, te naknadnim nalogima koje je donio Okružni i Regionalni sud

54. G. Winterwerp je prvobitno pritvoren, od 17. svibnja do 24. lipnja 1968. godine, po uputi načelnika Amersfoort-a. Ova je uputa za pritvor, donesena po hitnom postupku koji je bio na snazi u to vrijeme prema odjeljku 14 Zakona o mentalno oboljelim licima, glasila na tri tjedna, ali vrijeme pritvora je produženo od strane javnog tužitelja (vidi stavak 23. gore).

Naknadno zatvaranje podnositelja predstavke, s druge strane, nije bilo rezultat administrativne radnje. Prema odjeljcima 17, 23 i 24. Zakona, nalog za privremeni pritvor

od 24. lipnja 1968. godine je donesen od strane Okružnog suda Amersfoort, nalog za pritvor od 23. prosinca 1968. godine od strane Regionalnog suda Utrecht, a naknadni nalozi od strane regionalnih sudova Utrecht i 's-Hertogenbosch (vidi gore stavke 24. do 28.).

55. U gore navedenoj presudi De Wilde, Ooms i Versyp od 18. lipnja 1971. (str. 40., st. 76), Sud je naveo:

“Kada je odluku kojom se neka osoba lišava slobode donijelo upravno tijelo... članak 5. stavak 4, obvezuje stranu ugovornicu da pritvorenoj osobi omogući pravo na prigovaranje toj odluci obraćanjem sudu; ali ništa ne upućuje na to da se isto može primijeniti i na odluku koju je sud donio na kraju sudskog postupka. U potonjem slučaju nadzor zahtijeva članak 5. stavak 4. je uključen u samu odluku;...”

Pozivajući se na svoju praksu, Komisija zauzima stajalište da se, po svemu, ovaj zaključak Suda ne može podržati u slučaju pritvaranja osobe na osnovi “mentalne bolesti”, u svakom slučaju ne kada se radi o zatvaranju na neodređeno vrijeme (vidi stavak 95. izvješća).

Kako je ranije naznačeno u ovoj presudi, razlozi koji su prvobitno zahtijevali zatvaranje ove vrste mogu prestati postojati (vidi gore stavak 39. *in fine*). Prema tome, bilo bi suprotno predmetu i svrsi članka 5. (vidi stavak 37. gore) tumačiti stavak 4. tog članka, promatran u svom kontekstu, tako da se njime stvara kategorija zatvaranja imuna na naknadno preispitivanje zakonitosti samo ukoliko je prvobitna odluka donesena od strane Suda. Sama priroda predmetnog lišenja slobode bi zahtijevala preispitivanje zakonitosti u razumnim vremenskim razmacima. Međutim, kako Komisija navodi u stavku 95. svog izvješća, dalje ispitivanje ovog pitanja je suvišno bez prethodnog ustanovljenja jesu li relevantne odluke koje se odnose na g. Winterwerp-a donesene nakon “postupka [pred] sudom” (“*recours devant un tribunal*”) u smislu značenja članka 5. stavka 4.

56. Ni za načelnika koji je donio prvobitnu odluku o pritvoru, niti javnog tužitelja koji je produžio njeno važenje, ne može se smatrati da posjeduju karakteristike “suda”. Nasuprot tome, nema sumnje da su Okružni sud i Regionalni sudovi, koji su donijeli razne naloge za pritvor, “sudovi” sa stajališta organizacije: oni su “nezavisni i od izvršne vlasti i od strana u postupku” (vidi gore navedenu presudu De Wilde, Ooms i Versyp, str. 41, st. 77.).

57. No ipak, postupanje takvog tijela će zadovoljiti zahtjeve članka 5. stavka 4. samo pod uvjetom da “provedeni postupak ima sudski karakter i daje pojedincu u postupku jamstva koja odgovaraju vrsti datog lišenja slobode”; “da bi se odredilo da li postupak pruža odgovarajuća jamstva, mora se voditi računa o samoj prirodi okolnosti u kojima se takav postupak vodi” (vidi posljednju presudu, str. 41. i 42., st. 76. *in fine* i 78.).

Kako Vlada pravilno naglašava, “pritvor mentalno oboljelih osoba” (članak 5. stavak 1. (e)) predstavlja posebnu kategoriju.

58. Po mišljenju Komisije, za ovu kategoriju apsolutni minimum sudskog postupka je pravo pojedinca da predoči svoj slučaj i da osporava medicinske i socijalne dokaze koji su dani kao obrazloženje njegovog pritvora (vidi stavak 102. izvješća). Prema stavovima predstavnika, Nizozemski zakon je u suprotnosti s člankom 5. stavkom 4. jer ovim pitanjima daje diskrecijsku ovlast sudiji.

U biti, podnositelj predstavke podržava ovo obrazloženje Komisije. On dalje navodi da je, u pogledu posebne situacije mentalno oboljelih osoba, pravo na pravnu pomoć sadržano u članku 5. stavku 4.

59. Prema stajalištu Vlade, članak 5. stavak 4. ne obvezuje Sud da sasluša pojedinca čije je mentalno stanje utvrđeno na osnovi objektivnog medicinskog mišljenja po kojem on nije u mogućnosti davati izjave od bilo kakvog značenja u postupku. Objektivni medicinski dokazi koji su godinama dostavljani nizozemskim sudovima pokazuju, po njihovoj tvrdnji, da je to bio slučaj s g. Winterwerp-om.

Po njihovim navodima, sustav prema Zakonu o mentalno oboljelim osobama nudi dovoljna jamstva. Preispitivanje se vrši od strane nezavisnog suda koji ima pune diskrecijske ovlasti istraživati bit svakog pojedinačnog slučaja. Dalje, postupak preispitivanja je kontinuiran: najmanje jednom godišnje Sud odlučuje o neophodnosti pritvora. Javni tužitelj, koji ima zakonsku dužnost da osigura da nitko ne bude nezakonito zatvoren u psihijatrijskoj bolnici, igra važnu ulogu u nadzoru. Konačno, medicinske izjave i izvješća koja se zahtijevaju u različitim fazama moraju biti podvrgnuta određenim pravilima kako bi se osigurala zaštita za pacijenta.

60. Sud ne dijeli mišljenje Vlade.

Točno je da sudski postupak na koji se članak 5. stavak 4. odnosi, ne treba uvijek biti podvrgnut istim jamstvima kao što su sadržani u članku 6. stavku 1. za građanski ili kazneni proces (vidi gore navedenu presudu De Wilde, Ooms i Versyp, str. 42., st. 78. *in fine*). Međutim, važno je da osoba ima pristup Sudu i mogućnost da bude saslušana bilo osobno ili, ukoliko je neophodno, putem određene forme zastupanja, a ukoliko nema tu mogućnost, osoba ne bi imala "osnovna procesna jamstva u postupku lišenja slobode" (vidi posljednju presudu, str. 41., st. 76.). Mentalno oboljenje može dovesti do smanjenja ili promjene načina uporabe ovog prava (vidi, u pogledu članka 6. stavka 1., gore navedenu presudu Golder, str. 19., st. 39.), ali to ne može opravdati ograničenje same biti tog prava. Zaista, posebna procesna zaštita može se smatrati potrebnom kako bi se zaštitili interesi osoba koje, zbog njihovog mentalnog oboljenja, nisu u potpunosti sposobne nastupati u svoje ime.

61. Prema odjeljcima 17, 23 i 24 Zakona o mentalno oboljelim licima koji su važili u relevantno vrijeme, ni Okružni sud niti Regionalni sud nisu bili obvezni saslušati osobu čiji se pritvor zahtijeva (vidi gore stavke 14, 17. i 18.).

U svezi s posebnim činjenicama, podnositelj predstavke nikad nije bio uključen, bilo osobno ili putem zastupnika, u postupak nakon kojeg su uslijedili razni nalozi za njegov

prитвор: он никад није био обавијештен о поступку, нити о његовом ишоду; судови га нису саслушали, нити му је пружена могућност заступања свог предмета.

U ovom osnovnom smislu, jamstva koja zahtijeva članak 5. stavak 4. Konvencije su nedostajale i u Zakonu i u praksi. Usprkos određenih sudskih radnji, postupak pred Okružnim sudom i Regionalnim sudom za odlučivanje o zahtjevima za njegovo pritvaranje nije omogućio g. Winterwerp-u "pokretanje postupka ... [pred] Sudom", u smislu značenja članka 5. stavka 4. (vidi gore stavak 57.). Bez ikakvog podejnjavanja vrijednosti mnogih jamstava iz Zakona o mentalno oboljelim licima, Sud nalazi da gore navedeni postupak nije zadovoljio zahtjeve iz članka 5. stavka 4.

B. U svezi sa zahtjevom podnositelja predstavke za otpust

62. Vlada ispravno inzistira na potrebi sveobuhvatnog sagledavanja cijelog sustava koji je uspostavljen Zakonom o mentalno oboljelim licima. Stoga ostaje da se odredi je li naprijed navedeni propust, kao što je Sud našao, ispravljen u postupku koji je vođen u pogledu zahtjeva za otpust (odjeljak 29 Zakona; vidi stavak 20 gore).

63. Dok odjeljak 29 Zakona omogućuje pojedincu traženje preispitivanja svog pritvora, o njegovom zahtjevu za otpust ne mora odlučiti Sud. Ovaj zahtjev mora biti upućen upravi bolnice koja ga šalje javnom tužitelju, ukoliko je primila nepovoljno medicinsko mišljenje. Javni tužitelj tada, po pravilu, upućuje zahtjev Regionalnom sudu, ali u izvjesnim slučajevima on nije obavezan to učiniti, osobito kada proizlazi da je očigledno nemoguće odobriti zahtjev. Odluka javnog tužitelja se ni u kom slučaju ne može smatrati donesenom sudskom odlukom u svrhe članka 5. stavka 4. Konvencije. Točno je da ograničenja u pogledu vremenskih razmaka između zahtjeva za otpust mogu, u skladu s danim okolnostima, predstavljati opravdana ograničenja pristupa sudovima od strane mentalno oboljelih osoba (vidi gore stavak 60). Međutim, svaki put kada javni tužitelj odbije proslijediti zahtjev Regionalnom sudu na osnovi toga što je očigledno neosnovan, on ne samo da ograničava nego i oduzima pravo na sudski postupak koje je sadržano u članku 5. stavku 4.

U slučaju kada mu je zahtjev upućen na odlučivanje, Regionalni sud je potpuno slobodan odlučiti je li poželjno saslušati pritvorenu osobu. Ovakva ovlast ne osigurava osnovna procesna jamstva u postupku koji se vodi u predmetima lišenja slobode (vidi stavke 60 i 61 gore).

64. G. Winterwerp je, u stvari, saslušan od strane Regionalnog suda u veljači 1969. godine, kada je Sud ispitivao njegov prvi zahtjev za otpust (vidi stavak 30, prva točka gore). U ovom smislu on je bio u mogućnosti pokrenuti postupak pred Sudom, kako bi se preispitala zakonitost njegovog pritvora.

Nasuprot tome, njegovi naknadni zahtjevi iz travnja 1971, srpnja 1972. i veljače 1973. godine nisu bili upućeni Regionalnom sudu jer ih je javni tužitelj odbacio smatrajući da nema nikakve mogućnosti da budu odobreni (vidi stavak 30, druga i treća točka gore).

Javni tužitelj je svaki put saslušao g. Winterwerp-a i njegove odluke su mogle biti veoma opravdane na osnovi podataka koje je imao na raspolaganju, ali se ne mogu smatrati odlukama donesenim od strane "suda" u smislu značenja članka 5. stavka 4.

C. U svezi s navodnim propustom podnositelja predstavke da traži pravnog zastupnika

65. U stavku 11 (b) svog podneska, Vlada ističe da osoba koja ima "bitnu i opravdanu osnovu za osporavanje zakonitosti svog pritvora" može prema nizozemskom zakonodavstvu imati zastupnika koji će iznijeti tu osnovu pred Sudom. Kako Vlada navodi, g. Winterwerp je imao široku mogućnost, osobito za vrijeme raznih razdoblja njegovog odsustva iz bolnice, savjetovati se s odvjetnikom po vlastitom izboru. Kako on očito nije izabrao da se obrati sudovima putem pravnika ili u trenutku periodičnog preispitivanja njegovog zatvaranja ili povodom njegovih zahtjeva za otpust, ne može se reći, tvrdi Vlada, da mu je bilo uskraćeno pravo "na pokretanje postupka" zajamčeno člankom 5. stavkom 4.

66. Sud se ne slaže s ovakvim obrazloženjem. "Bitna i opravdana osnova za osporavanje zakonitosti pritvora" ne može biti preduvjet za sudjelovanje u postupku koji je propisan člankom 5. stavkom 4., jer je ovo isključivo stvar o kojoj treba odlučiti domaći sud. Dalje, članak 5. stavak 4. ne zahtijeva da osoba koja se nalazi na njezi radi "mentalnog oboljenja" preduzme inicijativu kako bi dobila pravno zastupanje prije obraćanja sudu.

Stoga se ne može smatrati da je podnositelj predstavke propustio iskoristiti pravo koje mu pripada po članku 5. stavku 4. samo zato što se nikad nije savjetovao s odvjetnikom koji bi ga zastupao; ustvari, on jeste tražio ovo pravo u time što je četiri puta tražio preispitivanje zakonitosti svog pritvaranja (vidi stavak 64 gore).

D. Zaključak

67. Da rezimiramo, razne odluke kojima je naređen ili naložen pritvor g. Winterwerp-a donesene su od strane tijela koja nisu imala karakteristike suda ili pak nisu pružala jamstva sudskog postupka, što se zahtijeva člankom 5. stavkom 4.; podnositelj predstavke nije imao pristup sudu ili korist od takvih jamstava kada je tražio da njegovi zahtjevi za otpust budu ispitani, osim u slučaju njegovog prvog zahtjeva koji je odbijen od strane Regionalnog suda veljače 1969. godine. G-din Winterwerp je, prema tome, žrtva povrede članka 5. stavka 4.

68. U svjetlu ovog zaključka, Sud ne smatra neophodnim zauzeti stajalište o pitanju iz ovog predmeta pokriva li preispitivanje "zakonitosti" iz članka 5. stavka 4. ne samo formalnu stranu postupka nego i materijalnu opravdanost lišenja slobode. Tumačenje u ovom smislu, iako prihvaćeno od strane Komisije, Vlade Nizozemske i podnositelja predstavke (vidi stavke 46., 62. i 88. do 91. izvješća Komisije), osporeno je od Vlade Ujedinjenog Kraljevstva u njihovom memorandumu od 9. siječnja 1979. godine (vidi stavak 7 gore). U svakom slučaju, nizozemskosko zakonodavstvo ne ograničava obujam preispitivanja.

III. O NAVODNOJ POVREDI ČLANKA 6. STAVKA 1.

69. Podnositelj predstavke ističe i treću žalbu opisanu kao “naknadnu”, iako povezanu s njegovim ostalim žalbama. On navodi da je po tome što ga je njegov pritvor automatski lišio mogućnosti da upravlja svojom imovinom, postojalo i “utvrđivanje njegovih građanskih prava i obveza” bez jamstva sudskog postupka kako je propisano člankom 6. stavkom 1. Uvjeti članka 6., stavka 1. propisuju:

“Prilikom utvrđivanja građanskih prava i obveza ili osnovanosti bilo kakve kaznene optužbe protiv njega, svatko ima pravo na pravednu i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim, zakonom ustanovljenim sudom. Presuda se izriče javno, ali se novinari i javnost mogu isključiti s čitavog ili jednog dijela suđenja u interesu morala, javnog reda ili nacionalne sigurnosti u demokratskom društvu, kada to nalažu interesi malodobnika ili zaštite privatnog života strana u sporu, ili kada to sud smatra izričito neophodnim zato što bi u posebnim okolnostima publicitet mogao nanijeti štetu interesima pravde.”

70. Komisija se ne smatra pozvanom da izrazi bilo kakav stav o ovoj žalbi; smatra da se predmetno pitanje odnosi na “činjenice koje su različite” od onih prvobitno dostavljenih na njeno ispitivanje i ono nije bilo predmet bilo kakve “detaljne rasprave” pred Komisijom (vidi stavak 116. izvješća).

S obzirom na ovo, mora se utvrditi može li Sud odlučivati o navodnoj povredi članka 6.

71. U svojoj presudi od 18. siječnja 1978. godine, u predmetu Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva (Serijska A br. 25, str. 63, st. 157), Sud je na sljedeći način objasnio obujam svoje nadležnosti u spornim pitanjima:

“Odluka Komisije kojom se žalba proglašava prihvatljivom određuje predmet slučaja koji je upućen Sudu; samo u tako određenom okviru Sud ... može imati nadležnost o svim činjeničnim i pravnim pitanjima koja proizlaze tijekom postupka...”

Prihvatanjem predstavke g. Winterwerp-a od 30. prosinca 1975. godine, Komisija je naglasila da je ispitala žalbu “u smislu članka 55. Konvencije¹” (vidi stavak 33 gore). Obrazlažući zašto Komisija nije smatrala “neophodnim ili poželjnim” da razmatra žalbu iz članka 6. u fazi ispitivanja merituma predmeta, predstavnici su na raspravi jasno istakli da, po mišljenju Komisije, to može biti pitanje za razmatranje.

72. Prije svega, Sud zapaža činjenicu da ni u jednoj fazi pred Komisijom (vidi gore navedenu presudu De Wilde, Ooms i Versyp, str. 30, st. 54.), ili u pogledu tog pitanja pred Sudom, Vlada nije podnijela nikakav uvodni prigovor o ovom pitanju.

¹ Vidi članak 32. u tekstu Evropske konvencije o ljudskim pravima izmijenjene Protokolom br. 11

Štoviše, iako predmetna žalba nije izričito spomenuta upredstavki g. Winterwerp-a Komisiji, ona je u očiglednoj svezi sa žalbama koje je prvobitno istakao. Njegove 'albene navode, iznesene u tijeku postupka o prihvatljivosti, kada ga nije zastupao pravnik, bile su usmjerene protiv njegovog lišenja slobode: smatrao je da je na arbitraran način pritvoren i prigovorio je da mu nije bila dopuštena rasprava pred Sudom, te da nije bio obaviješten o odlukama kojima je njegov pritvor u više navrata produžavan (vidi stavak 33 gore). Novo pitanje prema članku 6., koje je pokrenuo g. Van Loon u fazi ispitivanja merituma pred Komisijom, ticalo se pravne posljedice koja automatski slijedi iz činjenice prisilnog zatvaranja u psihijatrijskoj bolnici (odjeljak 32. Zakona o mentalno oboljelim osobama; vidi gore stavak 21.). Ovo je stoga usko povezano s pitanjima koja su činila predmet prvobitnih žalbi g. Winterwerp-a, koje je Komisija proglasila prihvatljivim (vidi, *mutatis mutandis*, presudu Delcourt od 17. siječnja 1970. godine, Serija A br. 11, str. 20., st. 40).

Sud je, prema tome, nadležan odlučivati o ovoj žalbi.

73. Vlada sumnja da je članak 6. stavak 1. primjenjiv na činjenice ovog predmeta. Oni su skloni stajalištu da se ovdje, ustvari, postavlja pitanje statusa, a ne građanskih prava i obveza, kao takvih.

Sud ne dijeli ovakvo mišljenje. Ovlast da se osobno postupa sa svojom imovinom uključuje uporabu privatnih prava i stoga utječe na "građanska prava i obveze" u smislu članka 6. stavka 1. (vidi presudu König od 28. lipnja 1978, Serija A br. 27, str. 32, st. 95). Lišavanje g. Winterwerp-a te ovlasti je predstavljalo "utvrđivanje" tih prava i obveza.

74. Podnositelj predstavke je izgubio sposobnost da upravlja svojom imovinom jer je bio zadržan u psihijatrijskoj bolnici (vidi stavak 32 gore). Jasno, u svezi s prvobitnim "hitnim" pritvorom koji je naložio načelnik (vidi stavke 12. i 23 gore), nije održana sudska rasprava u skladu s člankom 6. stavkom 1. Konvencije.

Naknadna razdoblja zatvaranja bila su, zaista, odobravana u redovitim vremenskim razmacima od strane Okružnog suda Amersfoort i Regionalnih sudova Utrecht i 's-Hertogenbosch. Međutim, ova presuda je već skrenula pažnju na određene aspekte postupka koji se provodio u ovakvim slučajevima i, prije svega, na činjenicu da ni zakonom, niti u praksi g. Winterwerp nije imao priliku da bude saslušan, bilo osobno ili putem zastupnika (vidi stavak 61 gore). Štoviše, postupak se ticao samo njegovog lišenja slobode. Prema tome, ne može se reći da je on predstavljao "pravedan postupak", u smislu članka 6. stavka 1, o pitanju njegove poslovne sposobnosti.

75. Generalizirajući, Vlada navodi da nema povrede članka 6. stavka 1. jer odredbe Zakona o mentalno oboljelim osobama pružaju zaštitu građanskih prava pritvorene mentalno oboljele osobe koja, zbog njenog dokazanog mentalnog stanja, treba biti zaštićena od svoje nesposobnosti da vodi svoje poslove.

Sud se ne slaže s ovakvim načinom rezoniranja. Kakvo god da je opravdanje za lišenje mentalno oboljelog lica sposobnosti upravljanja svojom imovinom, jamstva iz članka 6. stavka 1. se ipak moraju poštovati. Dok, kako je gore naznačeno u svezi s člankom 5. stavkom 4. (vidi stavke 60. i 63), mentalno oboljenje može opravdati određena ograničenja u ostvarivanju "prava na sud", to ne može dovesti do potpunog odsustva ovog prava iz članka 6. stavka 1. (vidi gore navedenu presudu Golder, str. 18. i 19, st. 36, 38. i 39).

76. Prema tome, došlo je do povrede članka 6. stavka 1.

IV. O PRIMJENI ČLANKA 50².

77. Na raspravi, odvjetnik podnositelja predstavke je kao način pravedne nadoknade predložio shemu s pet stupnjeva u koju je uključena njega za njegovog klijenta pod nadzorom socijalno-psihijatrijske službe, uz osiguranje da će mu biti pružena puna procesna jamstva u pogledu godišnjih preispitivanja naloga i zahtjeva za otpust. Nije podnesen zahtjev za materijalnu štetu i nije tražena novčana naknada u pogledu nematerijalne štete.

Predstavnici Komisije, ne navodeći ništa više, iznijeli su svoje stajalište da ovo predstavlja pravednu shemu utvrđenja naknade prema članku 50.

Vlada nije iznijela svoj stav.

78. Prema tome, iako je pokrenuto prema pravilu 47. Pravila Suda, pitanje primjene članka 50. Konvencije nije spremno za odluku. Sud je zbog toga obavezan odložiti ovo pitanje i odrediti dalji postupak, vodeći pri tome računa o mogućnosti postizanja sporazuma između odgovorne strane i podnositelja predstavke (pravilo 50. stavak 3. i 5. Pravila Suda).

ZBOG OVIH RAZLOGA SUD JEDNOGLASNO

1. *Utvrđuje* da nije došlo do povrede članka 5. stavka 1.;
2. *Utvrđuje* da je došlo do povrede članka 5. stavka 4.;
3. *Utvrđuje* da je nadležan odlučivati o žalbi prema članku 6. stavku 1.
4. *Utvrđuje* da je došlo do povrede članka 6 stavka 1.;
5. *Utvrđuje* da pitanje primjene članka 50 nije spremno za odluku;

prema tome,

¹ Redni broj i tekst članka izmjenjen stupanjem na snagu Protokola br. 11 (1. studenog 1998. g.); v. čl. 41 u tekstu Evropske konvencije o ljudskim pravima. (op.a)

- (a) odlaže navedeno pitanje u potpunosti;
- (b) *poziva* Komisiju da dostavi Sudu, u roku od dva mjeseca od dana donošenja ove presude, svoje mišljenje o gore navedenom pitanju a, osobito, da obavijesti Sud o svakom rješenju koje bi Vlada i podnositelj predstavke mogli postići;
- (c) odlaže dalji postupak.

Sastavljena na engleskom i francuskom jeziku, engleski tekst se smatra originalnim, u Zgradi ljudskih prava, Strasbourg, dvadeset četvrtog listopada, tisuću devet stotina sedamdeset devete godine.

Helga PEDERSEN
Predsjednik

Marc-André EISSEN
Registar

KLJUČNI POJMOVI: Osobna sloboda / Ograničenja mentalno oboljelim osobama
Predviđeno zakonom / Zakonito uhićenje / Puštanje na slobodu u slučaju nezakonitog
uhićenja / Pokrenuti postupak / Pravedno suđenje / Utvrđivanje građanskih prava i obveza
Pristup sudu